

Koogiküdsäjä Antoni Daisy plaan Varstun kohvigu valla tetä

Kae lk 3

Ku pallo normaalsit eestläisi mahus väiku Kreeka saarõ pääle?

Kae lk 4

Kauksi Ülle perrähõikus Kaalepi Ainilõ

Kae lk 4

9 7714061922005

Pajupuu Vaike mälehtüspink. No om sis elopõlinõ koolioppaja ja naisikoori Kannel pikäaolinõ president Pajupuu Vaike (1935–2019) saanu kah uma pingi. 1. piimäkuu pääväl võtt Võro liinapää pingi plaadi iist Vaike lemmik-salli. Pink om Korõli oja pargin, perre puult Vaike mälehtüses istutõdu paiu lähkün. Pildi pääl ist pingi pääl Võro liinapää Allasõ Anti ja takanpuul mäng pasunakuur.

PLUMANNI KAJA-RIINA jutt ja pilt

Mõnistõ kooli muusigapesä uut vannu ja nuuri opma

No om õigõ aig hinnäst kirja panda järgmädses aastas muusikat opma.

Mõnistõ kooli man toimõndas muusigapesä, kon saa oppi pallo esisugumaidsi pille. Sääl oppasõ Roose Celia, Laube Kadri, Lepassoni Kadri, Hainsoo Meelika, Kaasiku Ott ja Laube Reet.

Kõrra nädälin om eräle pillitunn ja kõrra 60–90 minotit rühmän mängmist. Roose Celia man saa oppi ka muusigateooriat.

Inämb teedüst ja kirja saa panda Mõnistõ kooli kodolehe pääl, teedüst saa ka muusigapesä vidäjä Laube Kadri käest, tel 511 7348.

Esi põlvkundõ kunsti-näütüs kultuurikuan

19. piimäkuust om Vana-Võromaa kultuurikuan valla suvõl egä näütüs «lahtiÜhtimine», kon esi põlvkundõ kunstnigu näütäse tuud, ku pallo tukõ pakk läbikäumine ummi umatsi-

dõga. Näütüsel omma välän kunstnigõperride teossõ: latsõ ja vanõmba omma vällä valinu töönõtdõsõ kunsti.

Näütüsele omma ummi töiega vällä tulnu imä ja tütar Kase Eve ja Kaarma Anna, Nukke Mall ja Soonseina Regina-Mareta, Koppeli Kai ja Ljutjuki Mara, Leisi Malle ja Jõgeva Sandra. Umme töid näütäse esä ja poig Luigõ Jaan ja Johannes, Künnapu Vilen ja August, Nagla Lemming ja Karl-Kristjan, Suumani Aleksander ja Imat, Kasemaa Andrus ja Markus. Omma ka imä ja poig Haagensi Ulvi ja Aksel ja vanaesä ja latsõlats Mudisti Peeter ja Johanna.

Vabahussõa monument uut tukõ

20. hainakuul tetäs Verskan pidolidsõlt vallalõ mälehtüsmärk Petserimaal Vabahussõan hukka saanuilõ.

Monumendi lõpõtamisõs uut SA Setu Kultuuri Fond ine-miisi tukõ, kononummõr om EE722200221041933698, seletüs «Vabahussõa monument».

UL

Valmis sai Harglõ lakaga pükse umblõmisõ oppus

RAHMANI JAN

Kuimuudu ummõlda hindäle kaldsa – vana ao moodu perrä püksü –, tuu kotsilõ om valmis saanu umblõmisõoppus «Hargla lakaga püksid».

Oppusvihu kokkosäädjä Orava Kairi om rätsepäs opnu käsitüüoppaja, kiä perämädse kümme aastat om uurnu ja ummõlnu vana-mooduliidsi pikki pükse. Harglõ pükse umblõmisõ oppus om joba kolmas vihk safast «Maavalla meeste pikad püksid», midä Kairi vällä and. Varatsõmba vihu oppasõ tegemä seto kaadsu ja mulgi kortspesega kaltsõ.

Kairi huvi vanaoliidsi pükse uurma ja umblõma naada tull tuust, et rahvarõivakandja mehe es olõ rahul, et nä piät lühkit pükse kandma. «Ku ma naksi rahvarõividõ tegijide käest uurma, määndse omma rahvarõivapüksü, sis nä es mõista tuud üteldä, ütli, et püksü omma püksü,» seletäs tä. Nii naas Orava Kairi Eesti Rahva Muusõumist uurma, määndse püksü sinnä kořadu omma, ja noidõ päält umblõmisõ skeeme maaha tsehkendämä. Harglõ

RAHMANI JANI PILT

Orava Kairi näütäs umma trüküvårskit Harglõ pükse umblõmisõ oppust.

kihlkunnast om muusõummi jõudnu kolm paari pükse.

Vårskin vihun om kirän Harglõst peri pükse umblõmisõ oppus. «Tan om mitmit variantsõ, kuis olf originaalil. Ma kõkkõ ei teesi originaali perrä, a olõ jätnü võimalusõ tetä ka peris originaali perrä,» kõnõlõs

Kairi. Vihk om mõtõld kõigilõ huviliidsilõ, innekõkkõ rahvarõividõ tegijile ja kandjilõ.

Orava Kairi lupa, et vii vihu müüki Võromaa muusõum-mõlõ, käu noidõga laatu pite ja kuulutas Mořovihun. Vihk piäs jõudma ka Harglõ kandi raamadukogodõlõ.

Kaldsa – nii kutsuti vanõmbal aol üte seereummõlusõ ja õgva seerega pükse. Noid või olla väega esisugumaidsi muudõga. Vanamooduliidsi pükse jaos lõigati rõivast vällä terve kandilidsõ tükü ja jalgu vaihõlõ ummõldi kolmõ vai nelä nukaga tükke – põrnu. Vüükotussõ sai kokko kõütä paila, ildamb värvliga.

Vana-Võromaa muusõumi uutva uudistajit

EICHENBAUMI KÜLLI

Suvõ alostus näütäs, et inemise tahtva pääle pikkä kotonistmist ja latsi e-oppamist puhada, kotsat vällä minnä, midägi põnovat ette võtta. Pallo liina-võrokõsõ tulõva küllä ummilõ tutvilõ ja sugulaisilõ Võromaalõ. Midä Võromaal küläliidsile näüdädä, kohes ütenukun minnä?

Päävåtsel aol om kaemist ja aşatamist nii latsilõ ku suurilõ muusõumõn.

Vabaõhumuusõum nii Karilatsi ku Kuutsi külän võtt küläliidsi vasta egä päiv kellä 10–17, Vana-Võromaa kultuurikoda ja Lauluesä Kreutzwaldi muusõum Võro liinan omma valla kolmapäävast pühapäävani innelõunast kooni õdagu kuvvõni.

Karilatsi vabaõhumuusõumin saa kõgõ perrega moro pääl mängi esimuudu tsihi-

Kässimõskmisõ oppus Mõnistõ talorahvamuusõumin.

otsmismängu. Hulga uudistamist om nii aitu, suidsusanna ku tarri man. Esi vällänäütüs om kohvi, tsäi ja võiu tegemise riistust. Näütüst tävëndäse teemapäävä, kon Oraperä õkotalo pernaanõ Kutkina Liisi oppas tsigurikohvi tegemist ja seletäs tsäihainust. Peris mitu päivä suvõ joosul omma sändse, kon saat muusõumin terve päiv ellä talopere hulgan – olõt

kas peremiis, pernaanõ vai talolats ja saat pruuvi esi mõnt talotüüd tetä.

Kuimuudu avitasõ mõsukauss, lipõ ja savvusann puhust pitä ni tervüst hoita ka ilma desoainõlda – seod saa nätä ja esi läbi pruuvi Mõnistõ talorahvamuusõumin. Muusõumi päämajan om valla uma-aignõ küläpuut, kon liigus säänest kaup, midä muialt saa-i.

Tasos iks tengelpunga valla-lõ tetä ja pruuvi esi kah säälpoodisäksäga kaubõlda.

Võro liinan Kreutzwaldi muusõumi aian saa suvõl egä nelläpäiv alostusõga kell 12 kullõlda muinasjuttu ja pääle tuud om latsilõ võigõlusmäng, kon ossavõtja saava väiku meelüsse.

Vana-Võromaa kultuurikua galeriin saa pruuvi kunstnigu-ammõtit: värv, papõr ja maalimõlbert omma valmis pant. Peris põnnõv pilt või saia, ku terve pere tsehkendäs ütte pilti tetä. Luudu pildi saa kodo ütten võtta.

Kultuurikua muusõumin om seo suvi sääne seigelüsmäng, kon tulõ välläpanõki-tarrist uma käe pääl üles lõüdä kimmä asä vai kotusõ.

Muusõumi uutva nii perrit ku väikumbit seltskundõ, sõs saava inemise muusõumin harvuisi olla.

M Ä R G O T U S

Häirvä stseeni ütest elost

Ma hiitü ütspäiv peris är. Telekast näüdati filmi «Nipernaadi». Vana hää film, miä om tettü Gailiti Augusti eesti kirändüs-klassikahe kuuluva rändjäromaani «Toomas Nipernaadi» per-rä ja kon saa nätä ka hulga Lõuna-Eesti paiku. Näi tuud filmi edimäst kõrda joba latsõn sis, ku tä valmis sai, 1980. aastidõ keskpaign, Vahtsõliinan. Sää l olf pidolinõ filmi näütamine ja ka mõni filmitegijä olf tulnu kaejidõga kokko saama.

A no näüdati tekekan inne alostust säänest teedüst, et filmin või olla häirvit stseene. No määndsit segävit pildikeisi saa sää l olla? Hää kühl, maja pandas palama, tuu või kedägi sekä. Pull lüü sarvõ peremehele tagaotsa. Kassõ nõstõtas turjapite üles. Päätegeläne kõnõlõs naisilõ ulli juttu. Naanõ tulõ autoga perrä ja vii rännümehe kodo är...

A kõik nuu omma elolidsõ asä kunstilidsõn filmin ja ma ei saa kuigi arvo, kiä tulõ tuu pääle, et naidõ iist hoiata. Niimuudu olõs hulga lihtsamb kõigilõ sündünüile kõrraga är üteldä, et elon või ette tulla hulga häirvit asjo. Ja telekalõ võinu kõrraga pääle kirota, et kõik, miä säält tulõ, või su ello sekä.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee
Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivior@gmail.com
Latsinuka toimõndaja: Mariiko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:
Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee
Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgo-
tas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ
nuka alt, ku hariligult kaema
harinu oltas.

Aig

Ma olõ ao pääle elon peris palfo mõtolnu ja jõudnu uman pää nändse arvosaamisõni, et aigu ku säänest ei olõki olõman. Ao um inemine umal aol, palfo aigu tagasi, vällä mõtolnu ummi tegemiisi hindamisõs. Et kuigi hinnäst mõõta.

Ku kaia luudusõn ümbre, sis ei kitsõl ei põdral, ei puhmul ei puul ega hussil maa seen ei olõ aost aimugi. Nä nakkasõ tan maailman kasuma, sis saa näide kasuminõ otsa, edesi jääse nä vanas ja läävä siist ilmast är.

Taa perämäne talv olf sääne, et vahtsõaastakuul olf hulga päivi, ku olf säidse vai kogoni 10 kraati lämmind. A sinililli es nakka tuu pääle häitsemä. Nimä tulli sis, ku olf näide jaos õigõ aig, mahlakuu tõsõn poolõn. Sis olf päiv lilli jaos küländ pikk, maa parajalõ lämmi ja vihma olf kah parajalõ tulnu. Sinililli jaos olf tuu tan ilman olõki aig, edesi kosutas tä hinnäst suvi läbi, lätt puhkama, et tulõval aastal vahtsõst häitsemä naada.

Vai sis sügüsilil astõr. Tuud um proovitu kühl panda

keväjä häitsemä, a tä ei püsü, ei lõhna, ei olõ täl säänest õigõ vällänagemist ku sügüse, õigõl häitsemise aol.

A tuu ei olõ ülepää aoga köüdet. Häitsemine um köüdet tuuga, ku korgõlt päiv käü, kas välän um külm vai lämmi, kuis likõt um. Ei küsü pikne, mis aol tä nakkas müristämä, kas üüse vai päivä, tä lihtsäle müristäs.

Inemise aoga um nii, et mi periselt elämi minevikun. Mi ei tiia, miä um tulõvikun, a mäletämi toda, miä um olnu. Tiidläse umma tarku massinidõga hinnanu, et egä sõna, mis pähä tulõ, um olnu ala-tiidvüsen ligi kats sekundit. Tuu, midä üteldä tiia, um joba innembä tiidä. A tiidmine tuust, miä edesi tulõ, um õnnõ unistaminõ, kunagi ei tiia, kas tuud tulõ vai ei tulõ.

Kõkkõ toda, miä um lännü, ei olõ mõtõt takan ikkõ. Tuu um lännü ja ei tulõ kunagi tagasi. Mine püvvä jõõn kinni ärjuusknut vett! Vai püvvä kinni äreletüt ello!

Mi sünnümi siiä ilma, olõmi ja läämi. Tähtsä um olla olõman, õkva tan ja põrhillä.

«Mu liin, mu kiil» om käümä lännü! Puulpääväst, 13. piimäkuust läts käümä ettevõtminõ, kon egä päiv kooni suvõ lõpuni tulõ kell 11 Võro liina keskplatsi pääle üts inemine, kiä kõnõlõs umma luku umast liinast uman keelen. Edimädsel pääväl olf kõnõlõma tulnu Toomiku Siiri, kiä om kogõnu reisijuht. Siiri mõistsõ kõnõlda nii, et päält tunniaolist juttu olf hallõ ärki minnä. Kullõjit olf edimädsel pääväl 25. Kokko jutustas suvõ joosul umma luku umast liinast 40 priitahtlikku kõnõlõjat.

Seo om üts väärt ettevõtminõ. Pikk suvi om viil iin, soovita kimmäle mõni päiv kullõma minnä!

RAHMANI JANI jutt ja pilt

Hiusõkarva ei pea poolõs ajama

Taad bussi pääle ja säält maha minegi juttu om no peris pikält aet. Meil omgi sääne muud, et mõni asi võedas ette, targutõdas ja aijas haussi kah, aga pärast jääs asi nii, nigu ennegi olf. Selle et ummi vahel üldä om päätähtis, määne inemine tulõ tõsõlõ vasta ja määne ei.

Ma elä suurõmba liina külle alh, bussiga sõidat sinnä puul tunni ja sis näet ja kuulõt ütte ja tõist. Mi liini pääl om üts bussijuht, kel alasi nägu naa-rul. Võtt vasta kõigi teretüse ja tennämise, koolilatsõ ei tii ka ilmangi koirust, ku tuu miis rooli takan om, ja mõni viil kõlistas kodu, et saa kühl sää l peatusõn maha, hää onu om täambä. Tuu ei tähenda kühl sukugi, et bussi egä veitü ao pärast kinni peedäs, aga liinan om sisse sõitõn mitu säänest kotust, konh mõni buss peatas ja mõni ei. Ei olõ nii targas saanu, mink perrä nuid peatuisi sorditas, aga omõta juh

vasel nii, et mõni bussijuht saa sää l kinni petä, mõni ütles, et ei olõ ette nätt.

Sügüsel näi, ku vast edimäts klassi poiss kilomeetri enne bussijaama liinan maha küüse. Kõgõpäält käratedi latsõlõ, et kõnõgu kõvõmbadõ, ja sis ülti rooli takast, et see buss siinh ei peata. Poisil olf ikunägu, ku tä bussijaaman maha sai minnä ja juuskma naksi, vast olf kohegi trenni ildas jäänü. Olõs tahtunu bussijuhi käest küüssü, kas taal om nüüd taa teo iist kõgõ päävä paremb olla ja kas taal hennel latsõlatsi ei olõ. A mis mõtõt om vihast inemist viil vihatsõmbas aija.

Mõnõl «transpordiministril» om jäl sääne kommõ, et ku inemine liina sisse sõitõn aigsõst küsümä lätt, kas ta siinh vai sää l peatusõn maha minnä saa, sis peedäs taalõ kooni tuu peatusõni pikka ja kurja loengut saanu, mink perrä nuid peatuisi sorditas, aga omõta juh

inemine bussist vällä, konh taht. Sis võit olla sõitjal kühl sääne tunnõ, et tuu sõiduriist om kõgõ tävvega juhi uma ja timä tuu vaene rahalda sõitapallõja.

Aga tuusama miis, kiä veidü kangõn eesti keelen kõigile latsile ja suurilõ tere vasta ütles ja pärast hää päivä suuv – ega timä häädüst kiä iiba ei tarvida, mindäs enämbüisi õks maha ja tuldäs pääle säält, konh õigõ kotus. Ei sõida haigõidõ jaluga inemise ega nädäli liina ja ei olõki ega liini pääl nuid sõitjõid nii hirmsa palflu. Hään tujun ja rahuligu meelega bussijuhtõ om tõisigi, ja kindladõ om naid enämb ku viriläid. Ei olõki vast vaija hiusõkarva lahki aija ei bussin ega ka mõnõn tähtsän amõtiasutusõn. Egal puul om tegelikult nii, et mõni taht hädälist avita, aga mõnõlõ miildis nii hirmsadõ, ku inemisele ärä üldä saa.

NÖLVAKU KAIE

Kas koroona nakkas läbi saama?

Ma tahassi küssü, kas koroona saiõ seos kõrras läbi.

Inemise, kes ku vangin olnu, umma kõik vällä tulnu. Ei määnestki vaihõ hoitmist ega maskõ.

Lätsi esi kah jo tüüle. Minnen panni maski mofo ette, kuigi tuukõrd es näe ma inämb üttegi maskiga inemist. Ma olli ainumanõ. Kõik mu ümbre kaiva minno sändse kahtlustaja näoga, et vast ma koroonan olõ.

Seletüses olku üteldü, et mul um haigõmajan tettü koroona-test, mis olf negatiivnõ. Ja ku ma viil maski sisse kõhähti, sõs olliva kõik mu ümbrelt

kaonu. Mõtli, et nii umgi hää hinnäst hoita. Ei olõ määnestki murõt, et kiäki sullõ ligi lits. Käve turu pääl. Sää l ollegi nii, et hää kauba man olf inemiisi nigu mehistsit ümbre taro, ei määnestki vaiht.

Tüü man kah naati õkvalt uurma, kas ma iks olõ negatiivnõ ja ei olõ mõnõ tõbitsõga kokko putnu.

Naa manitsusõ umma kühl korgõmbalt puult ette antu, a kes näid kullõs. Vast mõni minosugunõ mutikõnõ. Maski kandminõ um kah katõ otsaga asi. Hää um, ku hinnäst ja tõisi kaidats. A ku suvi otsa maskiin um, sis sügüses olõt nigu

pingviin, puul mofo um päivä saanu ja puul um valgõ.

Üts päiv anti teedä, et üttegi positiivsõst es olõ. Mõtligi, et huraa – koroona om är kool-nu! A kos sa tollõga. Rahvas lasti ilma pääle vallaalõ ja õkvalt naksiva positiivsõ jäl pääd nõstma, eski paarikümne kaupa päävän.

Tulõssi no ilosidõ ilmu ja lämme pääväga suvõ, et naa koroonaviiirusõ ütškõrd um-mõhtõgi är häõssi. Sis saassi jäl nigu vanastõ suvõl pito pitä ja latsõ sügüse ilosahe kuuli minnä.

URMI AILI

Üts mõtõ

Muusõumist ja lipsust

Mul tull ütškõrd juhuse, ku ma pidi ütele ehitüsmehle, kiä umma tüüd külant korgõlt hinnaš, seletämä, mille ülepää muusõummo maa pääle vaia om, mille riik siiä rahha raiskas. Ma küsse tä käest, kas täl lips om rõivakapin.

Miis kaiõ mullõ ulli näoga otsa ja ütelf, et om, et om õigõ mitu tükkü. Ma küsse sis tä käest, kas täl tüükindit om. Miis kai viil ullimpa näoga ja ütelf, et muiduki om.

Ma ütli, et novot. Mitu kõrda sa aastan lipsu kannat, või-olla paar kõrda, a tüükindit om egä päiv vaia. Kinda piät olõma mugava ja vasta pidämä, noidõ pääle ei olõ kahu rahha raisada. Lips sais rõivakapin aastit, vaia ei olõ, a är kah ei viska,

palflu tä iks ruumi võtt. Et viimäte kutsutas viil presidendi vastavõtulõ vai koolõs ämm är, sis lätt vaia.

Vot muusõum om lips riigi rõivakapin. Täl om näid muiduki rohkõmp, a nuid «ämmä matussist» tulõ kah rohkõmp ette.

Miis jäi mõtlõma ja tundu, et jutu mõtõ jõudsõgi timäni.

TULVISTE HELE
Mõnistõ talurahvamuusõumist

Pulga Jaani mõtõlus

Ülerahvastus

Egalpuul nimmatas är, et inemiste arv om perämidsõ saa aas-ta joosul hirmsalõ kasunu. Kiäki ei paista nägevät, et rebäste arv om kah nõõnu, ja mitte veidü.

Kui tegeldä mi väiku Eestiga, sis maanimemiste arv ei olõ kasunu, om hoopiski kahanõnu. Väiksen Kuldrin, kon ma üles kasvi, lavastõdi mu latsõian operetti, jagusi nii näitlejiid ku publikut. Mul imä kah mänge ja laul imeilusat laulu, esi ime-ilusan roosan (marlist) kleidin. Kas pörõlt lövvüs perrätegiijid?

Eesti rahvaarv om kasunu liinainemiisi arvõl. Kelle arvõl om kasunu rebäsiide arv? Targa mehe omma kindlas tennü, et rebäste normaalnõ tihedüs om üts repän säitsme ruutkilomitre kotsilõ. Sis saava nimä hindäle loodusõst söögipoolitsõ ja inemist suurt ei sekä. Pörõlt om pakutu, et rebäsiid või olla 50 kõrda inämb, ku loodus toita jõud. Meelega mõista, et mõts jõud iks toita niisama palflu ku innegi, järelikult eläse ülearutsõ rebäse liina- ja alõvitoidu pääl. Tegelikult tulõsi viil ka kähriku manu liita, noid innembä es olõ. Ja saamigi umbõs säändse arvu, et ku Eesti inemise olõs ka niisama jõudsalõ signü, ollu meid ligi 100 miljonit (hoidku taivas tuu hädä iist!).

Rüüvlumõ vasta om rahvasiän ollu liikvõl mitmiid kavaliid nõksõ. Rebäse vasta avitavat tuu, et puio vai postõ pääle kusõt, võimalikult korgõlõ. Jah, mehe võiva jo esäde rebäse är hiidütä-dä, et kiäki näist korgõmb elukas eläs ja jätt ummi märke maha. Aga midä tetä imätsiide rebäsiidõga, kiä esiki inämb murda?

Mõnõlt puult soovitõt verevä (soojendus)lambi palama jätmine tulõtas mullõ miilde küsimust tarkadõ klubilõ: misperäst kandsõ Napoleon valgiid trakse? Kiäki ei tiia, aga sis tulõ Ivo Linna ja ütles: «Et püksi maha es sadanu.» Ja tulinõ õigus: imperaator piat kah ummi delikaatsit isikuandmiid kaitsma. Seos punadsõ tulõga om katõsugunõ: 1) Suurjagu rüüvelukiid omma karuslooma ja lämme võtt näil karva vallaalõ. Tuu umakõrda lüü kõik elu ja signemise segi. Muide, kana nakkasõ kah lambi all sulgima ja ei munõ. 2) Üle poolõ rüüvlumõ tegutsõsõ üüse ja verrev valgus and näile märku, et üü ei olõ käen.

Om viil üts nipp. Rüüvli pelgäse suuri luumõ. Mul om näütüses hopõn, kiä kand rebäsiide ja kährikiide vasta erilist viha. Hobõsõkoplõde nimä tul-la ei julga ja kana omma tuu är taibanu, hoitva hobõsa ligi.

Hää välläopat pini om muiduki kah joba puul võitu. Pini ei peaki olõma nunnutamises, tä piät hinnäst tundma perren vajaliku liikmõna. Niimuudu, ütstõist toetadõn, saami ülerahvastusõ (rüüvloomarahva) vasta inämb-vähämb võidusaisu vai vähembält viigi.

Kõgõ suurõmb mõtlõmatas om näpuga jahimeeste poolõ näütamine. Jahimiis ei tohe asulan paukugi tetä, timä lätt mõtsa ja tapp sää l perämidsõki ausa rebäse maha. Liina- ja alõvirebäse pidävä naaru ja murda kannu edesi.

PULGA JAAN

Koogiküdsäjä Daisy plaan kohvikut

RAHMANI JAN

Kesk Varstu alõvikku vanan apteegimajan om Antoni Daisy sisse säädnü koogiküdsämisekõogi. Huvi torditegemise vasta om Daisyl olnu jo latsõst pääle, no om huvialast saanu tüü ja plaanõgi mano tulnu. Üts plaan om seo suvi säälsaman vanan majan kohvik valla tetä.

Mõnõlgi puul joba tunnõtust kogonu Daisy ei olõ küdsämist kongi eräle opnu, om esiopja. A peris tühä kotussõ pääle sääne huvi kah es sata. «Mu vanaimä olf kokk. Mul olõ-i meelen, et ma olõs timäga väega ütenkuun süvvä tennü, a mullõ miildü tordi. Edimädse tordi tei, ku olli viieaastanõ. Vanaimä toimõnd' välän, ma mõtli: mu kassil võinu täämbä olla sünnüpäiv, ma tii tälle tordi. Mis tordi sisse käü: muna, jahu, tsukru. Naksi sahvristsotsma, jahhu es lövvä, mõtli: käü manna kah. Ja kakao tege kõik hääs! Nii ma sis üte pannu pääle koogi kokku vissi. Süvvä väega es kõlba, a seo olf iks mu edimäne kuuk,» tulõtas Daisy miilde.

Edimädsest äpärduesest tä är es hiitü ja edesi tulf huvi poodin müüdävit tortõ perrä tetä. «Päämidse olli puuvilä-tordi, päält tarrõtisõga. Noid ma naksi pruuvma, ütte ja tõist muudu, kooni lõpus välä tulf.»

Edimält küdsi Daisy iks rohkõmb hindä jaos, kooni üts sõbranna küsse, mille tä telmise pääle ei küdsä. «Sis ma mõtligi: a mille mitte?! Ku sis kohegi küllä vai sõpru poolõ minek tulf, naksi umaküdsüt kraami ütten võtma ja niimuudu, suust suuhtõ reklaamiga tulli ka telmise.»

Täämbä tege Daisy päämidsest magõhit tortõ: kohopiimäga, martsipaniga, puuviljuga. Latsi sünnüpäivi jaos tellitäs inämbüisi säändsit tortõ, kohe pilt om pääle trükiti. A ega Daisy õnnõ

RAHMANI JANI PILT

Antoni Daisy istus tulõvadsõ kohvikulavva takan.

makõt ei tii, timä käest saa ka soolatsit krõngliid, stritsliid, võiuleevätortõ. Seo kevväi koroonaaol jäi telmiisi tsipa veidembäs, selle et pidusiid es peetä. Et tsipakõsõgi tiini, hõigaš Daisy Mofovihun välä, et tege uma kraamiga tsõõrõ Varstust üle Krabi ja Rõugõ Võrolõ. «Ku liina olf asja, hõiksi välä, et ku kiäki midägi taht, ma võta ütten. Ja peris pallu taheti!»

Peris kõrra perrä tä ummi tsiirõ siski tegemä es nakka ja no om naatu ka vahtsõst rohkõmb pitu pidämä. Tuu tähendäs, et ka telmiisi om naanu rohkõmb tulõma. «Harilikult om nii, et kon om, sinnä tulõ manu. Mõni nädälivahetus om vaiknõ, mõni nii, et üüse magada ei saaki.

Mõnõ kuupäävä omma populaarsõ. Seo nädälivahetus lõpõtas mul lats latsiaia. Plaansõ väikut istmist uma rahvaga, ja loomulikult tulf tollõ kuupäävä pääle kolm-neli telmist,» seletäs Daisy vallalõ koogiküdsäjä-tüü esieräsüisi.

Hulga torditegijit

Noid, kiä tortõ küdsäse, om küländ hulga. Antoni Daisy hindas, et hulga om ka häid tegijit, Võromaal tetäs mitmõl puul ilosit tortõ. Kuis sis Daisy tõisi hulgan silmäjäiä pruuv? «Proovi leplik olla ja kundõt kullõlda. Ja mu hinnaklass ei olõ kah kõgõ korgõmb. Neo, kes omma telnü, kitvä, võtva vahtsõst ja soovitasõ tõisilõ kah. Om muiduki olnu ka vastapiditsit juttõ,

Daisy küdsütü Pavlova koogi.

maitsõ omma esisugumadsõ. Ma tii uma maitsõ perrä. Ku mu meelest tulõ välä, paku tõisilõ kah.»

Tsipakõsõ tege Daisy meele mõrus tuu, et kõik torditegijä ei olõ ammõtligu. «Mu meelest ei olõ ausa, ku mul om kõik tarvilik tettü, a kiäki tõnõ tege sammamuudu müügis, a ei olõ aigu ega rahha kulutunu viiproovi ja hindäkontrolli plaani pääle. Tuu ei olõ rassõ

asi, väikul ettevõtmisõl piät lihtsäle välä kirota, kuis sa tiit, kuis sa näütät, et su süüki om turvalinõ tõisilõ müvvä. Sis saa ka ostja kimmäs olla, et saa puhast süüki, ja tuu, kes kõõgin toimõndas, tiid, kuis tä piät tegemä.»

Apteegimajja kohvik!

Maja, kon Antoni Daisy toimõndas, om ehitet 1900. aastal ja sääls olf varrampa apteek.

Pääle tuu saisõ maja pikält tühält. Pääuulidsa veeren hään kotussõn hoonõ jäi Daisylõ silmä, tä otsõ umanigu üles ja sai maja hindäle osta. No om sääls mitu aastat kõpitsõt. Leader-programmi toega sai valmis ehitedü kõrralik küük ja abiruumi. Ja kuigi suur tarõ tahtnu viil kõpitsõmist, omma mitmõ inemise Daisylõ ütelnü, et sinnä tulõ kohvik tetä.

Seo suvi omgi plaan tuud alosta. «Suvõl proovi. Ku lätt häste, om häste,» ei julgu Daisy tuud viil väega kõvva välä hõigada. Plaan kohvikut pitä om täl olnu jo ammu, a siiämaalõ om taad iks edesi tougatu. «Üts asi om julgus: kas ma iks julgu. Ja tõnõ om raha. Ku ei olõ rahha, ei saa remonti tetä, asju osta. Peris põrmandu pääle inemiisi istma panda ei saa,» seletäs tä.

Tsipakõsõ om asi ka tollõn, et Daisy ei piä hinnäst innekõkkõ ettevõtjas. «Ku mu käest küsütäs, midä ma tii, sis ettevõtja ei olõ edimäne variant. Mõnõ kül üttese, et ma olõ julgõ ja ettevõtja inemine, a esi ma peris nii ei arva. Ma olõs võinu vast kohviku joba vallalõ tetä, a olõ mõtõlnu: mis sis saa, ku kiäki ei tulõki! Iks maakotus, väiku alõvik. Kas om säänest rahvast, kes käü, ja kas seo tuu mullõ leevä lavva pääle?»

Muu tegemise

Ku küssü Daisy käest timä muiõ tegemiisi kotsilõ, nimmas tä kõõpäält latsi kasvatamist. Päält keskuuli opsõ tä Väimälän veidükese turismi ja sөөgikõrraldust, a tuu jäi poolõlõ. Daisy om olnu kiräkandja ja pubin ettekandja. Tä om ütten lõõnõ Krabi külätiaatri man. A koogiküdsämisetüü om kasunu iks latsiga koton olõmisõ kõrralt.

Aokiränigu võtt tulõvanõ kohvikupidäjä vasta aholämmä stritsil ja Pavlova kuukõga. «Seo om mul latsõpõlvõst sisse hafutõt: ku kiäki küllä tulf, pidi iks midägi lavva pääl olõma!»

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimmi perioolõmisõst ja tähendüesest.

Hummal

Seod nimme kand Eestin 57 inemist. Eesti kiräkeele muudu kirotdõdut nimme *Humal* kand 97 inemist. Pandmisõ kotussõ perrä erälde hoita näid ei saa, selle et tuudaigu, ku nimmi panti, es lasõ kiräviis vahet tetä, kas üteldi võro muudu [hummal] vai eesti muudu [humal], kirotdõdi egäl juhul *Hummal*. Kanepi kihlkunnan 1809. aastagal pand opõtaja Roth seo nime Kars-te mõisa Huma Jaani (*Humma Jahn*) perrele tuuaolidsõn Huma talon. Urvastõ kihlkunna Liinamäe mõisan sai säändsesima priinime Vorsti talo sulatsõ pere. Vahtsõliinan sai seo nime Nõnova küläst peri Tanõ, kiä olf poolõsmehes ütten Möldre külä talon. Tuu perre noorõmbil latsil ja poja Juhani latsil olli hariligust aost iinpuul muudsa saksa muudu mitmõst edenimest ristinime, nt *Wilhelmina Katharina* ja *Kristin Dora*. Hariligult näütäs sääne nimevalik antvärgis olõmist ja

lähkümbät läbikäümist mõisarahvaga. Nelläs kotus, kost sääne nimi peri om, om Saarõmaa Leisi mõisa Kärebiku talu. Geni näütäs, et Leisist peri nimme (edimält *Hummal*) omgi valdavalt naat kirota *Humal*. A kiräkeelestämist *Hummal* > *Humal* om ette tulnu ka näütüses Kanepi suguvõsan. Nime peritolo om egäl puul humala taimõga kõüdet. Ka talonimi *Huma* tulõ arvada tuust. Võro mõisa Huma talon panti niisamatõ edimält *Hummal*, a tan muutu nimi ildampa kujulõ Humma, vahtsõn kiräviien *Huma*. Nimel Huma om 9 kandjat. 1921. aastagal Setomaal võeti *Hummal* Petseri vallan ja *Humal* Pankjavitse vallan. Seod nimme valiti ka eestistämisel. Viil kõrral võeti võõraperädsenime asõmalõ *Humal* Põha-Eestin, ütten kõrral *Tudebergi* asõmalõ Tartun. Kasaritsan vahetõdi kõrra nimi *Kall* nimes *Hummal*.

SAARÕ EVAR

TULÕ JA OLÕ

Karilatsi Vabaõhumuuseumin

ÜTS PÄIV NIGU

Kell 10-15

2., 23. hainakuul, 13. põimukuul

TALOPERE

Tulõ ütšindä, perre vai sõpruga!

Teedüs ja kirjapandminõ 5210 671 vai reet.roop@wi.ee

Kae mano: karilatsimuuseum.ee

Ütsainus normaalnõ eestlane

KÜRSA ERE

Mullõ miildüs mõnikõrd aas-tan üle piiri kaia ja esiki min-nä, selle et kotun mul aigu mofuta ei olõ vai ma tuud liht-säle ei mõista. Esä om tiidmi-se pääle, ku ma jälki maa-ilma kolkma lähä, soovitanu innembä telgiga Mustajõõ viirde minnä. Mille, ei tiia.

Minevã aasta mihklikuu viimätsel nädälil, ku armsa kodupaiga ilma olli jo suu-rõ sügüse näoga, lindsimi ravvadsõ tsirguga päälinaast Santorinilõ. Santorini om väiku vulkaanist peri Kree-ka saarõkõnõ sinetävã mere seen. Kõik maja saarõ pääl omma valgõ, piaaigu piim-valgõ, ja katusõ sinidse, merevesi om puhas ja lämmi, süük nii hää, et vii keele alla. Ütesõnaga, mofutamisõs väe-ga hää ja õigõ kotus.

Ravvanõ tsirk oll' kaasmaa-laisi täüs, paarsada kimmäle, kiä kõik saarõ pääle maha panti. Jo säääl oll' rahvid Saa-rõst ja Setust, Võrust ja Vi-rust, eestlãisi ni vinlãisi.

Olli joba hää mitu päiva saarõ pääl uma armsa tõsõ-poolõga täüsraha iist mofu-tanu, miä tähendäs värskin õhun lugõmist, lämmän viin tsuklõmist ja mere veeren peesütämist, lihtsäle pasmist.

No väega pikält ma mofu-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

ta ja passi mõista ei. Sõs ma naksi patsiirmä. Patsiirmises oll' mofutajilõ mere viirde tettü mitu verstä sillet tiid, ütél puul sõõgikotusõ kaemisõga mere pääle ja tõsõl puul kah süümise paiga ni väiku poodi suvõniire ja muu kraamiga kauplõmisõs.

Üts päiv ma sõs patsiirse säääl mere veeren ja pääle mu patsiirse viil hulga inemiisi: inglãisi, vinlãisi, hiinlãisi ja pallu tõisi rahvid. Vahtsõ säääl ütén poodin niisama ütte-tõist,

ku kõrraga kuulsõ, kuis noorõ-puulnõ naistõrahvas ütles sel-gen eesti keelen: «Ma ei ole siin reisil ühtegi normaalset eestlast näind!» Timä kõrval saisõ turskõ nuurmiis säändse veidü buldogi näoga, jämme kuldketi ümber kaala, ja haugat vasta: «Aga mina?»

Ma saisõ ku soolasammas, es julgu hengätä kah, olli õkva ku puuga pähä saanu. No mõtlõ esi, ku sääne tiidmine ütekõrra su pääkolu lõmästäs. Egäsugut-

sit mõttit tull' pähä. Edimält aruti tuud tiidmist tõsõpoolõ-ga, kiä muu seen arvas, et kae no määne vidämine, olõmi reisi pääl üténkuun kõgõ nor-maalsõmba eestlãsega.

Paari päävã peräst oll'gi aig kodu tagasi linnada. Linnu-jaaman silmssi tõisi, kiä kodu naksiva tulõma, ja märgu-ti umaette: tiia ei, kas mul hindäl viga man, a ümbre-tsõõri omma kinä ni rõõmsa meelega ilusa inemise.

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Mille Haanin her-nest es saa külbä

Õndsä Hruštõvi vai lihtsä-le Nikita valitsõmisõ aol ai üts kampaania tõist takan. Iks tuuperäst, et Ameerikast ette jõuda. Kõgõpäält mais, sis hernes ja uba, tsukrupiit kah... Täambä tiiaimi, mis tuust kõgõst vällä tull'. A par-tei käsk tull' täütä. Kontrolli korgist komisjioonõst nika aokirändüseni hoitsõ silmä pääl.

Võro lehe mant saadõti ao-kirändüse praktikant Haanilõ. Säält oll' jõudnu toimõndus-tõ kaibus, et herness ei olõki külbetü. Inne ku agronuum midägi selletä sai, võtsõ sõnna külätark Luku Kusta: «Mi põlu omma tan mäki otsan. Her-nes om tsõõrik ja veerüs mäest alla. Sääl nokva tsirgu herne är. Nii lätõ seo põlluga.»

Niimuudu liinatütrigust ao-kirändüse praktikant kirot kah. A timä kirätükk lehte es jõvva.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Om nii va?

Ma kuuli raadiost, et ku kirä pääle kallimba margi pant, sõs lätõ kiri kipõmbahe peräle. A kost tuu Omniva tiid, et ma uma külä poodisaina pääle postkasti tuu kallimba kirä panni? Kas nä käävã sõs egä päiv kaemah ja võtva är õnnõ nuu kallimba kirä ja tõsõ jätvã viil uutma?

Vai piä ma tuu kallimba kirä viimã esi suurõmbahe liina postimajja? Sõs või ma kirä

jo peris esi ka saajalõ är viiã. Massulda bussiga massa-i kirä viimine sentigi, aigu lätõ õnnõ kavvõmb. A mul aigu om.

Vai omgi kallimba kirä hinna seeh tuu, et postimiis tulõ mu poolõ kodo ja võtt mu käest tar-rõst kirä ja vii õkva sinnã, kohe vaia. Ku kallimb kiri jõud perä-le viil järgmäne päiv, sõs sõitva postimehe kah vast massulda bussiga, et nii pallõ aigu lätõ. Vanastõ jo üteldi, et tigopost.

MUDA MARI

Sääne miis

Olõ-i' joht tan säänest miist nãttü enãmp kavva, keä tiis viina õkva viist, lumõst lahus lavva, munna sõlmõ keerudas, kivist pirdõ lõigus, võrksit suikma kõnõlas, kuuljit üles hõigus, kõõdses kãänãs hãganit, kõlka' muudas kaaras – ja õi nuhkõs paganit ku' na', pümme', naaras...

KAALEPI AIN

Hääd und, võro luulõ klassik!

KAALEPI AIN
(4.06.1926 – 9.06.2020)

om üts mu suur noorõiä oppaja ja mul om süäme pääl ütte-tõist, midä talle perrä üteldä, no, ku tä pikäle unõlõ suiknu om. Tutvas sai mi Tartun, ku ma luulõtajidõ siän liikma naksi. Tä tull' eräle minoga võro kiilt kõnõlõma ja takast tõukama võro asja ajamist. Timä oll' tekev Iheri Rihhardi luulõ-kogo avaldamisõ man, oll' tuud lehen kitnõ. Kaalepi jutu perrä ollõv mitu koolioppajat är pahanu, et murdõn luulõtõdas ja toda kitetäs. Arõnõsi diskussioon, nigu tä ütél.

Ain esi oll' Tartun sündünõ, a abiellu Tartu umaigisõ liinapää Luigõ tütre Astridiga, kelle perre juurõ olli Hauka-maal. Ain opsõ naasõesä ja naasõ hõimu käest võro keele Haukamaa keelepruugi är ja tarvit toda nii kõnõ-

lõmisõs ku luulõtamisõs ja tõlkmisõs. Ain rõhusi kõgõ Saksa ja Soomõ iin-kujjõ pääle, kos kodupaiga keelepruugi mõistminõ om loomulik identiteedi osa ja avvuasi. Kaalepi Ain om tõlknu võro kiilde egiptüse armastuslaulõ ja hispaania romansõ. Timä võrokõilsist luulõtuisist sai kokko säet värsivihk «Haukamaa laulu» 1999. aastal – võro kirändüse aastal. 2000. aastagal sai tuu raamatukõnõ Hendrik Adamso-ni murdõluulõ avvuhinna.

Kaalepi Aini üts võro kirändüse tüvi-tekst om kimmähe «Pikse litaania» – inãmb tunnõt koorilauluna. Väikesest piksepalvõst om luud maailmatasõ-mõl litaania. Timä oll' tuu, kiä kõnõl, et Bernard Kangro kirot pagulas-laagrin näütemãngu «Hunt», a tuukõrd joht Karulan kiäki kirãkiilt kõnõlõ-õs. Soovit üles otsi ja är tõlki. Tuud ma tei ja raamatukõsõna 1991. aasta-gal «Susi» ka ilmu. Ain hinnas korgõlt Juhan Jaigi loomingut ja soovit tollõ

ainõtõlõ ulmõfilmi ja videoid tetä. Tuu om iks viil jovvnu soovitus.

Ain oll' vanaaolidsõ kasvatusõ-ga herrãsmiis, kiä tandsõ tangot ja kõnõl kõnnid kiili, oll' harit renessansilik humanist. Armast veini ja nägi iks naistõrahvid ilusi-na, daamõna. Lubasi 100aastad-sõs ellä. Ma naksi neli aastakka tagasi hummugu Setomaalt timä 90. sünnüpäävãle minemä. Jäi uma piibelehekimbuga ildas, tä oll' peräst edimãst puult jo kodo puhkama lãnnü, a timä umadsõ ütli, et tä lemmiklil om piibeleht. Tuukõrd viidi mu kimbukõnõ tä üükapi pääle.

Nii mu hää sõbõr ja iinkuju sündü piibelehti hãitsemise aigu ja nüüd ka uinu piibelehti hãitsemise aigu.

Aitjuma kõgõ iist! Hääd und!

KAUKSI ÜLLE

Latsilõ

Vastus saada' üte nãdãli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevã kõrra vastus: KAE, VERREV KIKAS OM KATUSSÕNI! APPI, OM JAH!

Avvohinna saa KOLSARI ANNABEL (11) Põlvast.

Rehkendä'! Panõ' numbri asõmõlõ täht! Midä ütles merenãio?

2	3	4	5	6	7	8	9	

3 + 4 = ____ A
3 + 2 = ____ S
6 - 2 = ____ T
1 + 5 = ____ M
9 - 6 = ____ U
7 + 2 = ____ L
4 + 4 = ____ K
8 - 6 = ____ Õ

PILDI TSEHKEND SAARÕ HILDA MARIN (5).